

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni
przeciwko ludzkości oraz naruszenie godności
narodu w systemach prawnych wybranych państw –
Chorwacja, Słowenia oraz Turcja

dr Justyna Michalska

Prawo karne i kryminologia

Warszawa 2018

Spis treści

I. Republika Chorwacji	5
1. Uwarunkowania historyczne	5
2. Zbrodnie ludobójstwa w Chorwacji	6
3. Artykuł 349 chorwackiego Kodeksu karnego	7
II. Republika Słowenii	9
1. Uwarunkowania historyczne	9
2. Artykuł 163 słoweńskiego Kodeksu karnego	9
3. Artykuł 165 słoweńskiego Kodeksu karnego	10
III. Republika Turcji	11
1. Uwarunkowania historyczne	11
2. Ludobójstwo Ormian	11
3. Artykuł 301 tureckiego Kodeksu karnego (ustawa nr 5237)	12
IV. Podsumowanie	15

I. Republika Chorwacji

1. Uwarunkowania historyczne

Po I wojnie światowej i rozpadzie Cesarstwa Austro-Węgierskiego powstało wspólne państwo Słoweńców, Chorwatów i Serbów (SHS). Z końcem 1918 r. uchwalono akt zjednoczenia SHS z Królestwem Serbii i na kolejne 20 lat Chorwacja i Serbia stały się częścią Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców, które w 1929 r. przemianowano na Królestwo Jugosławii. Doświadczenia wojenne doprowadziły do wprowadzenia w państwie idei centralizmu¹. Rządzący państwem przejawiali autorytarne skłonności, co wiązało się z tłumieniem narodowych aspiracji narodów państwa jugosłowiańskiego. W efekcie narastających opresji w 1930 r. powstała organizacja chorwackich nacjonalistów Ustaša (od słowa „powstaniec”)². Po klęsce Królestwa Jugosławii, w 1941 r. za zgodą i jednocześnie pod kontrolną III Rzeszy i Włoch, proklamowano Niezależne Państwo Chorwackie (chor.: *Nezavisna Država Hrvatska*, w skrócie NDH³), które formalnie było monarchią z królem Tomislavem II na czele. Jednak faktyczna władza należała do ustaszy i ich przywódcy Ante Pavelića. W kraju wprowadzono terror skierowany przede wszystkim przeciw Żydom, Cyganom i Serbom, a także Chorwatom, którzy nie byli przychylni nowemu porządkowi⁴.

Powstałe po II wojnie światowej państwo jugosłowiańskie było wielonarodowe oraz wielokulturowe, ponadto w jego granicach żyli obok siebie wyznawcy wielu religii. Trzon Socjalistycznej Republiki Jugosławii (SFRJ) stanowiło sześć narodów: katolicy Chorwaci i Słoweńcy, prawosławni Serbowie, Macedończycy i Czarnogórcy oraz zamieszkujący w Bośni i Kosowie – Muzułmanie. Zamieszkałe na Bałkanach narody żyły w nieustannym konflikcie etniczno-religijnym. Sprostac temu miało utworzenie odrodzonego państwa jugosłowiańskiego, które składało się z sześciu republik: serbskiej, chorwackiej, słoweńskiej, bośniacko-hercegowińskiej, macedońskiej i czarnogórskiej. Ponadto w ramach Ludowej Republiki Serbii utworzono terytoria wydzielone: Kraj Autonomiczny Wojwodina (zamieszkiwany

---

¹ K. Składowski, *System rządów w Republice Chorwacji*, Łódź 2013, s. 37-39.

² *Ibidem*, s. 40.

³ Zob. H. Kuberski, *Powstanie Niepodległego Państwa Chorwackiego (kwiecień-sierpień 1941)*, *Dzieje Najnowsze*, Roczn. XLIV - 2012, 1, s. 71-72.

⁴ M. Waldenberg, *Kwestie narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej. Dzieje. Idee*, Warszawa 1992, s. 350.

przez mniejszość węgierską) oraz Obwód Autonomiczny Kosowsko-Metochowski⁵. Socjalistyczna Republika Jugosławii pozostawała pod rządami Josipa Broza-Tity, którego polityka dążyła do konsolidacji jugosłowiańskich narodów.

Konflikty na Bałkanach były generowane głównie przez napięcia etniczne, wzajemne pretensje historyczne oraz różnorodnie ukształtowane tożsamości narodowej⁶. Odmienności religijne, kulturowe i etniczne powodowały, że wytworzyły się różne systemy wartości u poszczególnych narodów. Nie bez znaczenia dla napięć na Bałkanach pozostawały również różnice w rozwoju gospodarczym. Momentem szczególnym w kształtowaniu się relacji w tym regionie była śmierć Tity, który pomimo silnych rządów, jednak łączył i utrzymywał państwo jugosłowiańskie. Ponadto ostatnia konstytucja z 1974 r. ustanowiła dużą samodzielność poszczególnych państw związkowych⁷.

W 1991 r. ogłoszono utworzenie demokratycznej Republiki Chorwacji. To wydarzenie doprowadziło do długotrwałej wojny domowej, ponieważ Serbowie chcieli włączyć do Serbii zamieszkałe przez siebie tereny. Następnie w 1992 r. Chorwacja została członkiem NATO, a pełną kontrolę nad swoim terytorium objęła w 1997 r. Chorwacka konstytucja stanowi, że Chorwacja jest jednolitym i niepodzielnym, demokratycznym państwem socjalnym, a władza pochodzi od narodu i należy do narodu jako wspólnoty wolnych i równych obywateli⁸.

2. Zbrodnie ludobójstwa w Chorwacji

Proklamowane w 1941 r. Niepodległe Państwo Chorwackie (NDH) pozostawało pod wpływami III Rzeszy i faszystowskich Włoch. W czasie jego istnienia dochodziło do licznych aktów ludobójstwa, które z czasem zaczęto określać mianem „czystki etnicznej”. Podjęte działania miały bowiem na celu wyeliminowanie innych nacji, a skierowane były głównie przeciwko Serbom, Żydom i Romom. Już wiosną 1941 r. rozpoczęły się masowe zbrodnie skierowane przede wszystkim przeciwko ludności żydowskiej, romskiej i serbskiej. Ustasze zakładali liczne obozy koncentracyjne, które miały na celu „oczyszczenie państwa z obcego elementu”⁹. W obozach koncentracyjnych do eksterminacji ludności podchodzono w wyjątkowo okrutny sposób (z użyciem tortur). Największym obozem koncentracyjnym był obóz Jasenovac. Był on jednym z 83 obozów koncentracyjnych powstałych na terytorium NHD. Nie ma dokładnych szacunków ofiar tych obozów, a rozbieżności pomiędzy nimi są znaczące,

⁵ Szerz. T. Szymczak, *Jugosławia państwo federacyjne*, Łódź 1982, s. 228.

⁶ J. Holzer, *Europa wojen 1914–1915*, Warszawa 2008, s. 63–66.

⁷ M. Podolak, *Determinanty systemów politycznych państw postjugosłowiańskich*, [w:] *Kształtowanie się ładu demokratycznego w państwach Europy Środkowej i na Bałkanach, Szanse i zagrożenia*, Warszawa 2015, s. 56–57.

⁸ *Konstytucja Republiki Chorwacji*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2007, s. 19.

⁹ A. Biernat, *Powojenne rozliczenia zbrodni ustaszy popełnionych w czasie II wojny światowej*, [w:] *Wina i kara. Społeczeństwa wobec rozliczeń zbrodni popełnionych przez reżimy totalitarne w latach 1939–1956*, P. Pleskota (red.), Warszawa 2015, s. 207.

ponieważ niektóre źródła wskazują na liczbę ofiar dochodzącą nawet do 1,5 mln, zaś same władze chorwackie na liczbę zdecydowanie mniejszą¹⁰. Po zakończeniu działań wojennych osądzono ujętych sprawców dokonanych zbrodni ludobójstwa i większość z nich została skazana na karę śmierci. Za tymi, którym udało się uciec, nowe władze rozesłały listy gończe i wielu z nich, na podstawie ekstradycji, wróciło do kraju, gdzie wytoczono im procesy i wymierzono kary¹¹. W powojennych procesach osądzono nie tylko członków rządu ustaszy, ale także inne osoby pełniące znaczące funkcje w państwie chorwackim i ponoszące odpowiedzialność, w szczególności za zbrodnie popełnione przez ustaszy¹². Nie wszyscy winni jednak zostali zatrzymani i osądzeni, część z nich, podobnie jak nazistowscy zbrodniarze, uciekła do Ameryki Południowej.

Także w latach 90-tych XX w. w trakcie wojny chorwacko-serbskiej dochodziło do zbrodni ludobójstwa, czego przykładem może być chorwacka akcja „Burza” czy też masakra w Srebrenicy, w których to przypadkach państwa dopuszczały się działań ludobójczych na stronie przeciwnej.

Zbrodnie te były rozliczane przez Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze. W 2011 r. generałowie Ante Gotovina i Mladen Markač zostali skazani za zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie wojenne, które zostały popełnione w czasie akcji „Burza”, jednak w wyniku wniesionej apelacji Trybunał ich uniewinnił. Dziś są uznawani w Chorwacji za bohaterów narodowych. Ponadto w 2015 r. Międzynarodowy Trybunał Karny orzekł, że ani Serbia, ani Chorwacja nie dopuściły się względem siebie zbrodni ludobójstwa podczas wojny na Bałkanach w latach 90. XX w.

3. Artykuł 349 chorwackiego Kodeksu karnego

Obowiązujący do 2013 r. chorwacki Kodeks karny w przepisie art. 151 stanowił, że kto publicznie znieważył Republikę Chorwacji, jej flagę, godło lub hymn narodowy, naród chorwacki lub jego etniczne i narodowe grupy lub mniejszości zamieszkujące Republikę Chorwacji w celu ośmieszenia lub pogardy, podlegał karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do trzech lat.

Najwięcej przestępstw przeciwko godności narodu pod rządami poprzedniego Kodeksu karnego miało miejsce w 2008 i 2009 r. (w 2008 r. – zgłoszono 10 przestępstw, z czego 10 spraw rozstrzygnięto, zaś w 2009 r. – zgłoszono 16 przestępstw, z czego 9 spraw zostało

¹⁰ Same rozbieżności dotyczą nawet liczby ofiar z obozu w Jesanovac, gdzie władze chorwackie wskazują na 83 tys. ofiar, zaś niektóre opracowania wskazują nawet na 700 tys. ofiar. (Zob. A. Biernat, *Powojenne rozliczenia zbrodni ustaszy...*, s. 208.

¹¹ Zob. np. sprawa Andrija Artukovica.

¹² Np. Ljubo Miloš czy Ante Vrban.

rozstrzygniętych). W ostatnim roku obowiązywania Kodeksu, tj. w 2012 r. zgłoszono i rozstrzygnięto 3 sprawy z tego zakresu.

Obecny chorwacki Kodeks karny, który został uchwalony dnia 21 października 2011 r.¹³, a zaczął obowiązywać z dniem 1 stycznia 2013 r., przewiduje odpowiedzialność karną za uwłaczanie Republice Chorwacji. Przepis art. 349 stanowi, że kto publicznie kpi, znieważa lub wzbudza pogardę wobec Republiki Chorwacji, jej flagi, godła lub hymnu narodowego, podlega karze pozbawienia wolności do roku. Kodeks za powyższe przestępstwa przewiduje niższe kary niż poprzednia ustawa.

W pierwszym roku obowiązywania nowego Kodeksu karnego zgłoszono na podstawie art. 349 6 spraw, a rozstrzygnięto 4, w 2015 r. zgłoszono 7 spraw i rozstrzygnięto 6 z nich, zaś w 2016 r. zgłoszono już tylko 2 przestępstwa i obie sprawy o nie rozstrzygnięto.

---

¹³ Kazneni zakon (chor.), broj. „Narodne novine“: 125/11 i 144/12, <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> [dostęp: 20.03.2018 r.].

II. Republika Słowenii

1. Uwarunkowania historyczne

Słowenia, podobnie jak Chorwacja, po II wojnie światowej stała się jedną z republik związkowych Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii, a od 1963 r. Socjalistycznej Federacji Republiki Jugosławii. W 1991 r., po trwającej dziesięć dni wojnie, Słowenia ogłosiła niepodległość i przejęła kontrolę nad swoim terytorium.

Pamiętać należy, że wyzwania stojące przed systemami sprawiedliwości są nieporównanie większe w rozwijających się demokracjach niż w tych już ugruntowanych. Na początku lat 90. XX w. Słowenia znajdowała się na nieco niepewnym, pokonfliktowym etapie, a dziś jest mocno zakorzenioną demokracją parlamentarną.

W międzyczasie nastąpił okres dużych zmian w systemie społeczno-politycznym, gospodarczym i prawnym. Słowenia przeszła drogę od bycia częścią Federalnej Socjalistycznej Republiki Jugosławii, pół-autorytarnego i jednopartyjnego państwa, do stania się krajem niezależnym, praworządnym oraz członkiem Unii Europejskiej. Najwyraźniej zmiany, do których doszło w okresie przejściowym, a także bliskość konfliktów zbrojnych na Bałkanach spowodowały niepewność w wielu dziedzinach życia społecznego i gospodarczego.

Pierwszy słoweński Kodeks karny, przyjęty we wrześniu 1941 r. pod auspicjami Słoweńskiego Komitetu Wyzwolenia, starał się chronić naród słoweński i jego ruch wyzwolenia. Zawierał on przepisy dotyczące przestępstw, sankcji karnych i postępowania karnego. Po II wojnie światowej Słowenia funkcjonowała jako republika związkowa w Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii, w konsekwencji tego nie udało jej się stworzyć własnego prawodawstwa karnego.

2. Artykuł 163 słoweńskiego Kodeksu karnego

Poprzednio obowiązujący słoweński Kodeks karny kwestię zniewagi i zniesławienia Republiki Słowenii lub Prezydenta Republiki regulował w przepisie art. 174. Osoba dopuszczająca się powyższego czynu zabronionego podlegała grzywnie lub karze pozbawienia wolności

do roku. Tej samej karze podlegał ten, kto publicznie zbezcześcił flagę, godło lub hymn narodowy Republiki Słowenii.

Obowiązujący od dnia 1 listopada 2008 r. słoweński Kodeks karny¹⁴ przepisem art. 163 penalizuje obrazę, oszczerstwo, zniesławienie oraz złośliwe fałszywe oskarżenie o popełnienie przestępstwa kierowane przeciwko Republice Słowenii. Osoba popełniająca jeden ze wskazanych czynów zabronionych podlega karze grzywny lub karze pozbawienia wolności do roku. Ponadto tej samej karze podlega ten, kto publicznie bezcześci flagę, godło lub hymn narodowy Republiki Słowenii.

3. Artykuł 165 słoweńskiego Kodeksu karnego

Przepis art. 165 Kodeksu karnego stanowi, że kto publicznie dopuszcza się zniewagi, oszczerstwa lub zniesławienia przeciwko narodowi słoweńskiemu, podlega karze grzywny lub karze pozbawienia wolności do roku. Takiej samej karze podlega również ten, kto popełnia takie przestępstwa przeciwko narodowościom węgierskiej lub włoskiej oraz społeczności Romskiej mieszkającym w Republice Słowenii.

Na chwilę sporządzania opracowania, brak statystyk odnośnie przestępstw popełnianych na podstawie art. 163 i art. 165 słoweńskiego Kodeksu karnego.

---

¹⁴ Kazenski zakonik (słoweński), Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050> [dostęp: 20.03.2018 r.].

III. Republika Turcji

1. Uwarunkowania historyczne

Republika Turcji powstała po I wojnie światowej jako „następca” Imperium Osmańskiego. Od 1923 r. Turcja jest republiką. Od 1987 r. trwa proces akcesyjny Turcji do Unii Europejskiej. Dwudziesty wiek to czas, w którym Republika Turecka podjęła współpracę z Europą i Bałkanami. Jednak, co należy odnotować, procesy zmierzające do wstąpienia Turcji do struktur unijnych nie są powszechnie akceptowane, i to nie tylko w Europie, ale także w samej Turcji. Tureckie społeczeństwo obawia się utraty własnej tożsamości czy chociażby zmiany struktur społecznych. Dlatego też Turcja oszczędnie przyznaje mniejszościom narodowym jakiegokolwiek prawa, co wytłumaczyć można obawami przed podziałem kraju. Jak stanowi art. 2 Konstytucji Republiki Turcji, jest ona demokratycznym, laickim i socjalnym państwem prawnym, opartym na zasadach pokoju publicznego, solidarności narodowej i sprawiedliwości, szanującym prawa człowieka. Ponadto Państwo Tureckie z jego terytorium i narodem stanowi nierozdzielalną całość¹⁵.

2. Ludobójstwo Ormian

Ludobójstwo Ormian uznaje się za pierwsze zorganizowane ludobójstwo w XX w. Wskazać należy, że ta właśnie zbrodnia stała się wzorcem dla kolejnych. Przyjmuje się, że ludobójstwo składa się z trzech faz, są to mianowicie: faza pregenocydalna, genocyd oraz zaprzeczanie ludobójstwa. Istotnym jest, że zaprzeczanie odbywa się już w trakcie popełniania ludobójstwa. Należy zauważyć, że ważnym elementem fazy zaprzeczenia jest stosowanie pojęć zaprzeczających dokonania samej zbrodni, w zamian używa się takich terminów, jak np. ewakuacja lub ostateczne rozwiązanie. Ponadto charakterystyczne dla tej fazy jest uważanie zbrodni za niebyłą, niezawinioną, zmniejszanie jej skali lub wskazywanie na inne okoliczności jej przebiegu¹⁶.

---

¹⁵ *Konstytucja Republiki Tureckiej*, L. Garlicki, W. Staśkiewicz (weryfikacja naukowa), Warszawa 2013, s. 10.

¹⁶ Zob. <http://www.mysl-polska.pl/461> [dostęp: 20.032018 r.].

Działania mające na celu masową eksterminację ludności ormiańskiej rozpoczęły się w kwietniu 1915 r., kiedy to w Stambule aresztowano, a następnie zgładzono ponad dwa tysiące Ormian, przede wszystkich inteligencji. Następnymi podjętymi działaniami były przesiedlenia ludności ormiańskiej oraz asyryjskiej na południe kraju. Przesiedlenia były „marszami śmierci”, podczas których w wyniku głodu, pragnienia, chorób i mordów zginęło setki tysięcy ludzi.

Mimo, że istnieją niepodważalne dowody historyczne, turecka historiografia wciąż neguje ludobójstwo Ormian, do którego doszło w trakcie I wojny światowej. Przyjmuje się jedynie, że w wyniku buntów przeciwko władzy osmańskiej oraz prorosyjskich sympatii, władze tureckie zarządziły przesiedlenie ludności ormiańskiej. Do śmierci Ormian miało dojść wskutek epidemii różnych chorób powstałych jako konsekwencje niedoborów żywności i fatalnych warunków sanitarnych, które panowały w trakcie przesiedlenia ludzi. Przesiedlenie ludności ormiańskiej miało również wynikać ze skracania rosyjskiego frontu¹⁷. Liczbę ofiar ludobójstwa szacuje się od pół miliona nawet do 1,5 mln. Nadmienić należy, że w Turcji odbyły się w latach 1919–1920 procesy sądowe, w których osądzeni zostali politycy oskarżeni o spowodowanie „fizycznej eliminacji” Ormian¹⁸.

3. Artykuł 301 tureckiego Kodeksu karnego (ustawa nr 5237)

Mocno krytykowany na forum międzynarodowym¹⁹ art. 301 tureckiego Kodeksu karnego²⁰ pojawił się w tej ustawie jako następstwo reform krajowego ustawodawstwa dokonanego właśnie w celu podjęcia negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską. Po wejściu w życie w 2005 r. przepis ten był często wykorzystywany przez władzę²¹.

Przepis ten jednak ma zdecydowanie dłuższą historię. Przestępstwo to w tureckich przepisach karnych funkcjonowało już od 1926 r., tj. od przyjęcia Kodeksu karnego. W art. 159 stanowił on, że: osoba publicznie wypowiadająca oskarżenia wobec narodu tureckiego, państwa, parlamentu, rządu, może podlegać karze pozbawienia wolności do lat 6. Artykuł 159 był kilkakrotnie zmieniany, w tym w 1961 r. i 2003 r.

¹⁷ I. C. Kamiński, *Kontrowersje prawne wokół przestępstwa polegającego na pomawianiu narodu o popełnienie zbrodni*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, vol.VIII, A.D. MMX, s. 30.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ M.in. przez Unię Europejską, do której wstąpienia Turcja pretenduje oraz Radę Europy, której jest członkiem.

²⁰ Türk Ceza Kanunu (tur.), <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5237&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5237> [dostęp: 20.03.2018 r.].

²¹ W pierwszym kwartale 2007 r. toczyły się aż 744 postępowania na podstawie art. 301 Kodeksu karnego, które dotyczyły 1189 osób – dane za I. C. Kamiński, *Kontrowersje prawne wokół przestępstwa...*, s. 29.

Wśród najwcześniejszych zastosowań art. 159 wskazać należy rok 1928, kiedy to kilku Żydów zostało skazanych za „oczernianie tureckości” po aferze powstałej w wyniku śmierci Elzy Niego. W 1927 r. turecki urzędnik państwowy zamordował żydowską dziewczynę Elzę Niego. Uroczystości pogrzebowe zostały wykorzystane przez ludność żydowską jako antyrządowa demonstracja, którą władze uznały za przestępstwo. Demonstracja wywołała antysemicką reakcję w tureckiej prasie. Dziewięciu protestujących natychmiast aresztowano pod zarzutem obrażania „tureckości”. Czterech z nich zostało skazanych na podstawie art. 159 właśnie za „obrazę tureckości”.

Najgłośniejszą sprawą, która toczyła się już w oparciu o art. 301 było postępowanie podjęte przeciwko tureckiemu pisarzowi i zdobywcy nagrody Nobla – Orhan Pamuk, który w 2005 r., w udzielonym szwajcarskiej gazecie wywiadzie opowiedział o zagładzie Kurdów i Ormian w 1915 r. Podjęte postępowanie było szeroko krytykowane przez instytucje międzynarodowe. Postępowanie przeciwko Pamukowi zostało ostatecznie umorzone ze względów formalnych. Wywiad ukazał się przed wejściem w życie przepisu art. 301.

Ponadto warto podkreślić, że do czasu nowelizacji, ust. 3 art. 301 zwiększał karę o jedną trzecią w przypadku, gdy znieważenia tureckości dopuścił się obywatel turecki w innym kraju.

W 2008 r. nastąpiła nowelizacja przepisów Kodeksu karnego. Art. 301 tureckiego Kodeksu karnego obecnie stanowi, że:

1. Osoba, która publicznie znieważa tureckość, Państwo Republiki Turcji, Tureckie Wielkie Zgromadzenie Narodowe, rząd Republiki Turcji i organy sądowe Turcji, podlega karze pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do lat dwóch.
2. Osoba, która publicznie znieważa wojsko lub inne organy bezpieczeństwa, podlega karze przewidzianej w ustępie pierwszym.
3. Wyrażanie opinii w celu krytyki nie stanowi przestępstwa.
4. Wszczęcie postępowania w sprawie powyższych przestępstw następuje za zgodą Ministra Sprawiedliwości.

W uzasadnieniu przepisu art. 301 Kodeksu karnego władze tureckie wskazują, że w ustępie pierwszym zdefiniowano jako przestępstwo publiczne oczernianie tureckości, Państwa Republiki Tureckiej lub Wielkiego Zgromadzenia Turcji.

„Tureckość” oznacza wspólne istnienie zrodzone ze względu na wspólne wartości kulturowe Turków, niezależnie, gdzie żyją na świecie. To istnienie w tym znaczeniu jest szersze niż sam Naród Turecki i obejmuje również społeczeństwa żyjące poza Turcją, które podzielają te same wartości kulturowe. Republika definiuje z kolei Państwo Republiki Tureckiej. Materialnym elementem opisywanego przestępstwa jest oczernianie, które nie jest pojęciem o charakterze zamkniętym, i są to akty i działania zmierzające do zmniejszenia wartości wskazanych w treści art. 301. Ustęp drugi omawianego przepisu określa odrębne przestępstwo polegające na publicznym oczernianiu Państwa Republiki Tureckiej, jego organów

sądowych, organów wojskowych i policyjnych. Dla przykładu obraźliwe wyszydzanie rządu będzie kwalifikowane jako przestępstwo skierowane przeciwko rządowi.

Na arenie międzynarodowej często podnoszony był zarzut, że art. 301 tureckiego Kodeksu karnego koliduje z art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka²², który zapewnia i chroni wolność wyrażania opinii. Jednak władze tureckie wskazują na ustęp drugi art. 10 Konwencji podnosząc, że cel zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego, a także cel ochrony zdrowia lub moralności i ochrony reputacji lub praw innych osób Państwa-Strony Konwencji może stanowić przyczynę ograniczenia wolności wypowiedania opinii, co realizuje właśnie art. 301 Kodeksu karnego.

W 2016 r. Komisja Wenecka badała normy prawa obowiązującego w Turcji. Zakres podjętych działań objął również analizę przepisu art. 301 Kodeksu karnego. Komisja w swojej opinii z marca 2016 r., pomimo wcześniej przeprowadzonych już zmian w obrębie tej normy, zaleciła przeformułowanie, a nawet zmianę przepisu w taki sposób, żeby wszystkie użyte w nim pojęcia były konkretne i jasno sformułowane. Komisja sugerowała również ograniczenie stosowania art. 301 do oświadczeń nawołujących do przemocy i przemocy.

---

²² Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).

IV. Podsumowanie

Na przestrzeni wieków dochodziło niestety do wielu aktów ludobójstwa. Jako pierwsze ludobójstwo w XX w. wskazuje się eksterminację dokonaną w Imperium Osmańskim na ludności ormiańskiej. Także Bałkany nie uniknęły niechlubnych działań zmierzających do eksterminacji ludności, do których dochodziło w czasach II wojny światowej oraz już w latach 90. XX w.

Wskazać należy, że kwestie związane z karaniem za publiczne oczernianie narodu w tureckim systemie prawnym sięgają swoimi korzeniami już lat 20. XX w., gdyż już wtedy w ówczesnym Kodeksie karnym przewidziano sankcje karne za publicznie wypowiedziane oskarżenia wobec narodu tureckiego, państwa, parlamentu, rządu. Przepisy karne w podobnym kształcie obowiązują w Turcji nadal. Art. 301 tureckiego Kodeksu karnego pozwala ukarać osobę, która dopuściła się zniewagi tureckości lub organów państwowych. Wskazać jednak należy, że przepis ten dosyć często był wykorzystywany przez władzę do kontroli i ograniczania wolności słowa.

W Republice Chorwacji, jak i w Republice Słowenii przepisy ustaw karnych również penalizują zachowania godzące w państwo i naród, w szczególności poprzez dopuszczanie się publicznej obrazy, zniewagi i pogardy. Chociaż kary przewidziane za ich popełnienie są łagodniejsze niż te przewidziane w tureckim prawie karnym. Należy zauważyć, że przepisy przewidujące sankcje karne za pogardę wobec narodu, państwa i jego instytucji występują także w wielu krajach europejskich, w tym np. w Niemczech, Austrii czy Lichtensteinie. Karane są nie tylko zniewaga względem samego narodu i państwa, ale również wobec jego symboli, w tym przede wszystkim publiczne bezczeszczenie flagi, godła lub hymnu narodowego. Ponadto, niektóre ustawy karne (np. słoweńska) przewidują dodatkowo sankcje karne za przestępstwa popełniane przeciwko mniejszościom narodowym zamieszkującym na terytorium danego państwa.

